

TEMA MONOGRÀFIC

Igualtat i democràcia en els moviments juvenils
nord-americans de la dècada de 1960: els casos
del Black Power i la reivindicació estudiantil
mexicana dels Jocs Olímpics de 1968¹
*Equality and democracy in U.S. youth
movements of the 1960s: the cases of Black Power
and the Mexican student's vindication of the
1968 Olympic Games*

Eric Ortega González
ericortega@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Laura Fontán de Bedout
laurafontan@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Jordi Brasó Rius
jbrasorius@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Data de recepció de l'original: 22-12-2023

Data d'acceptació: 06-03-2024

¹ La recerca que ha donat lloc a aquests resultats ha estat finançada per l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP). Projecte titulat «D'un jovent per a la guerra a un jovent per a la pau. Moviments juvenils i educació (1914-2022). Passat, present i futur» (ICIP019/22/000018).

RESUM

Aquest article analitza de quina manera dos moviments juvenils, com el Black Power i la reivindicació estudiantil mexicana esdevinguda als Jocs Olímpics de Mèxic de 1968, van convergir en la lluita per la igualtat i la democràcia a l'Amèrica del Nord. Es destaca l'impacte d'atletes afroamericans emblemàtics, com Tommie Smith i John Carlos, en utilitzar els Jocs Olímpics com a plataforma de protesta contra la discriminació racial. Aquests esdeveniments històrics van deixar una empremta duradora en la consciència pública i van contribuir a canvis significatius en la legislació d'igualtat racial. L'article subratlla la importància de comprendre aquests episodis per a inspirar la justícia i la igualtat en la societat actual.

PARAULES CLAU: Black Power, Democràcia, Igualtat, Jocs Olímpics 1968, Moviments Juvenils

RESUMEN

Este artículo analiza de qué manera dos movimientos juveniles, como los Black Power y la reivindicación estudiantil acontecida en los Juegos Olímpicos de México de 1968, convergieron en la lucha por la igualdad y la democracia en Norteamérica. Se destaca el impacto de atletas afroamericanos emblemáticos, como Tommie Smith y John Carlos, al utilizar los Juegos Olímpicos como plataforma de protesta contra la discriminación racial. Estos eventos históricos dejaron una huella duradera en la conciencia pública y contribuyeron a cambios significativos en la legislación de igualdad racial. El artículo subraya la importancia de comprender estos episodios para inspirar la justicia y la igualdad en la sociedad actual.

PALABRAS CLAVE: Black Power, Democracia, Igualdad, Juegos Olímpicos 1968, Movimientos Juveniles

ABSTRACT

This article analyses how two youth movements such as Black Power and the Mexican student's vindication of the 1968 Olympic Games converged in the struggle for equality and democracy in North America. It highlights the impact of iconic African American athletes, such as Tommie Smith and John Carlos, who used the Olympic Games as a platform to protest against racial discrimination. These historic events left a lasting imprint on the public consciousness and contributed to significant

changes in racial equality legislation. The article highlights the importance of understanding these episodes in order to inspire justice and equality in today's society.

KEY WORDS: Black Power, Democracy, Equality, Olympic Games 1968, Youth Movements.

I. INTRODUCCIÓ

La segona meitat del segle xx va ser testimoni d'una sèrie de moviments juvenils que van sacsejar els fonaments de la societat i la política a Amèrica del Nord i en el món. Entre aquests moviments, dos destaquen per la seva lluita incansable en pro de la igualtat, la justícia i la democràcia: el Black Power i la reivindicació estudiantil esdevinguda en els Jocs Olímpics de Mèxic de 1968. Aquests moviments no sols van desafiar les normes establertes de la seva època, sinó que també van deixar una profunda empremta en la història de la reivindicació dels drets de tots els éssers humans, sense diferència de raça o gènere, i en la crítica al poder social i econòmic establert.

La dècada de 1960 va ser un període de gran agitació, un temps en el qual la discriminació racial i social encara prevalia als Estats Units d'Amèrica i la lluita pels drets civils i la igualtat d'oportunitats estava en el seu apogeu. En aquest context, el moviment Black Power —terme encunyat per Richard Wright (1908-1960) i convertit en un eslògan social i polític per Stokely Carmichael (1941-1998)—, va sorgir, de la mà de Malcolm X (1925-1965), els Black Panthers (1966-1982) i Martin Luther King (1929-1968), com una resposta contundent al racisme sistèmic i a l'opressió de la comunitat afroamericana estatunidenca. A la vegada, els Jocs Olímpics de Mèxic de 1968, per la seva part, es van convertir en un sagnant escenari global, on els atletes, particularment els afroamericans, van aprofitar l'atenció mundial per a denunciar les injustícies racials i defensar la justícia social.

El present article té com a objectiu explorar com el Black Power i la reivindicació estudiantil esdevinguda en els Jocs Olímpics de Mèxic van influir en la lluita per la igualtat i la democràcia, especialment en l'àmbit dels moviments juvenils. Per a això s'analitzaran les estratègies i les tàctiques emprades per aquests moviments juvenils amb la finalitat d'examinar de quina manera els seus esforços van contribuir a transformar la realitat social dels seus països.

A mesura que revisem el passat, també considerarem les lliçons que aquests moviments ofereixen per al present i el futur.² En un món on les lluites per la igualtat i la democràcia continuen, examinar aquestes experiències històriques ens proporciona valuosos coneixements sobre el poder de l'activisme juvenil i la seva capacitat per a transformar la societat en el seu conjunt.

2. CONTEXT HISTÒRIC

Un dels factors claus de les transformacions culturals polítiques i socials que varen abonar el terreny per al sorgiment de moviments juvenils revolucionaris a Amèrica durant la dècada de 1960 va ser la consolidació de la societat de consum a Occident. Les economies capitalistes estaven en plena expansió, i el consum de béns i serveis es va convertir en una part central de la vida quotidiana. Aquesta tendència va ser impulsada per una creixent indústria publicitària i una invasió dels mitjans de comunicació en la vida de les persones. La televisió, la ràdio i la premsa escrita van exercir una influència sense precedents, promovent estils de vida, valors i productes que buscaven conformitat i uniformitat en la societat.³

Al mateix temps, teories polítiques i filosòfiques, com la de Louis Althusser sobre els «aparells de l'Estat»⁴ i els conceptes posteriors de «biopoder» formulats per Michel Foucault⁵ van anar cobrant major importància. Aquestes teories exploraven com les institucions estatals i els sistemes de control social exercien un poder subtil però efectiu sobre la població, regulant tant els comportaments com les mentalitats de les persones.

En resposta a la influència de la societat de consum i el creixent control estatal, va sorgir una cultura juvenil que buscava empoderar-se i resistir la manipulació. Els joves, identificats amb noves sonoritats provinents de grups

² ARDERIU, M. i BRASÓ, J., «Cultura de pau, salut, educació i Agenda 2030. Una proposta d'activitat física gamificada per tractar la barbarie nazista amb les llambordes Stolpersteine», *III Jornada Catalana de Recerca en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport*. Universitat de Vic, 2021, pàg. 69. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10854/6797>.

³ MARWICK, A. «Youth Culture and the Cultural Revolution of the Long Sixties», SCHILDT, A. i SEIGFRIED, D. (eds.), *Between Marx and Coca-Cola: Youth Cultures in Changing European Societies, 1960–1980*. Berghahn Books, Oxford, 2005, pàg. 39-48.

⁴ ALTHUSSER, L. *Ideologia y aparatos ideológicos de estado: notas para una investigación*, México DF: Editorial Quinto Sol, 1970.

⁵ FOUCAULT, M. *Nacimiento de la biopolítica: curso del Collège de France (1978-1979)*, Madrid: Ediciones Akal, 2009.

musicals emergents com els Beatles, els Rolling Stones, Bob Dylan o Joan Baez es van inspirar en pensadors crítics com Herbert Marcuse, Theodor Adorno i Guy Debord, els qui van llançar llum sobre la unidimensionalitat de la societat⁶ i van denunciar la falta d'autenticitat en les democràcies occidentals.⁷

No obstant això, fou en l'acció dels joves on l'impacte d'aquest context històric es va fer més evident. D'aquesta manera van sorgir moviments juvenils revolucionaris que lluitaven per la igualtat i la justícia, qüestionaven la participació dels seus països en conflictes bèl·lics, com la Guerra de Vietnam, i criticaven la societat de consum, el capitalisme i l'autoritarisme, tot desafiant les estructures tradicionals i contribuint significativament a la cerca d'un món més equitatiu i democràtic. Aquests moviments juvenils, que inclouen el moviment per la igualtat dels afroamericans i els esdeveniments al voltant dels Jocs Olímpics de Mèxic en 1968, es van convertir en manifestacions significatives de la lluita per l'equitat ètnica i la democràcia en una època de profunds canvis i tensions.

3. LA CERCA I LES DEMANDES D'IGUALTAT RACIAL EN ELS ESTATS UNITS

A diferència d'altres moviments de drets civils que advocaven principalment per la integració racial, el Black Power es va centrar en l'apoderament de la comunitat negra i la promoció de la identitat racial com a mitjans per a combatre l'opressió sistèmica.⁸ Aquest moviment advocava per la independència i l'autodeterminació dels afroamericans, buscant una transformació radical de la societat que permetés la igualtat de drets i oportunitats.

L'activista afroamericà Malcolm X (1925-1965), líder i orador carismàtic, va ser un dels defensors prominents del Black Power. Abans de la seva tràgica mort el 1965, Malcolm X va promoure la resistència i l'autodefensa dels afroamericans en un context d'injustícia racial. D'aquesta manera, l'activista, en plena consonància amb els temps, també criticava el model democràtic, que no era tal, i proposava reivindicacions per a la llibertat, l'educació i la

⁶ MARCUSE, H. *El hombre unidimensional*, Barcelona: Editorial Seix Barral, 1972.

⁷ DEBORD, G. *La sociedad del espectáculo*, Valencia: Pre-textos, 2005.

⁸ OGBAR, J. O. G. *Black Power: Radical Politics and African American Identity*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2004.

igualtat.⁹ Tot arribant a justificar l'ús de la violència en cas necessari per a enfrontar-se a un poder que els menyspreava. El seu missatge de dignitat, apoderament i orgull racial va inspirar molta gent en la lluita per la igualtat.

Amb Malcolm X va aparèixer també l'organització Black Panthers (1966-1982), que va adoptar els pensaments del líder afroamericà. Liderada per Huey P. Newton (1942-1989) i Bobby Seale (1936), la seva idea inicial era l'autodefensa i la supervivència dels membres de la comunitat negra. Amb el pas del temps l'organització va adoptar un enfocament multifacètic en la lluita pels drets civils afroamericans; per la qual cosa, a més del seu èmfasi en la resistència contra la brutalitat policial i la promoció de l'autodefensa de la comunitat negra, els Black Panthers van llançar també programes socials destinats a abordar les necessitats de les comunitats desfavorides.¹⁰ Els seus programes de desdjunis gratuïts per a nens i clíniques de salut van proporcionar serveis essencials als qui més els necessitaven.

En aquest breu recorregut també cal destacar a l'estatunidenc Martin Luther King (1929-1968), pastor baptista i premi Nobel de la Pau (1964), les propostes del qual advocaven per un món millor. Luther King s'oposava a la superioritat i drets dels blancs pel simple fet de ser-ho. Raó per la qual les seves reivindicacions pacífiques pels Drets Civils i per la igualtat dels afroamericans van tenir cada vegada més seguidors.¹¹ A tall d'exemple, va ser particip i va promocionar els «Dilluns de protesta» quan els afroamericans havien de cedir el seient a l'autobús als blancs. També va fundar el 1957 la Conferència de Lideratge Cristià perquè les esglésies sensibilitzades pels afroamericans es poguessin coordinar i així proposar una coordinació major a l'entorn d'aconseguir els objectius per la igualtat. Luther King va ser empresonat en nombroses ocasions sovint promogudes per falses acusacions. El 28 d'agost de 1963 fou una data clau en la història ja que en la marxa a Washington, amb 200.000 manifestants, Luther King va pronunciar el seu famós discurs per a la igualtat i un món millor: *I have a dream*.

Martin Luther King mai no rebutjà directament els Black Power, però els considerava part d'un moviment recolzat majoritàriament per una nova

⁹ JOSEPH, P. E. «The black power movement: A state of the field», *The Journal of American History*, vol. 96, núm.3 (2009), pàg. 751-776.

¹⁰ WALDSCHMIDT-NELSON, B. *Dreams and nightmares: Martin Luther King, Jr., Malcolm X, and the struggle for Black equality in America*, University Press of Florida, 2012.

¹¹ ¿Quién fue Martin Luther King?, National Geographic (16 enero de 2023). Disponible a: <https://www.nationalgeographic.es/historia/quien-fue-martin-luther-king>

generació de joves que reclamaven més oportunitats en un context en què les mesures del govern per fer front a les poques oportunitats d'aconseguir feina —sempre precària— i a la vida en guetos eren francament insuficient. Tanmateix, Luther King veia els Black Power com un moviment que «was born from the wombs of despair and disappointment. Black Power is a cry of pain. It is in fact a reaction to the failure of White Power to deliver the promises and to do it in a hurry. The cry of Black Power is really a cry of hurt».¹² Un crit que fou més tard utilitzat per dirigents amb tendències nacionalistes més radicals, com fou el cas de l'*Organization of Afro-American Unity*, fundada per Malcolm X, el que tingué com a conseqüència que la població blanca ho interpretés com una amenaça en considerar que el Black Power cercava la supremacia del poble negre sobre el blanc.¹³

El cert, emperò, és que sense ser un moviment exclusivament juvenil, el Black Power va atraure un bon nombre de joves que cercaven un canvi radical en la societat en un context de lluita pels drets civils auspiciada per líders com el mencionat Martin Luther King o les organitzacions Southern Christian Leadership Conference (SCLC), de la que Luther King fou el primer president, i la Student Nonviolent Coordination Committee (SNCC), així com per la violència i la repressió policial que es posà de manifest amb l'assassinat de Malcolm X o els Watts Riot de 1965, entre d'altres, tot contribuint a la creixent frustració i consciència de què la igualtat de drets estava lluny d'aconseguir-se.¹⁴

A través d'alguns dels referents acabats de veure, el Black Power va reconèixer que l'educació era un component fonamental per a l'apoderament de la comunitat negra i l'eliminació de la discriminació racial sistèmica. Per la qual cosa va tractar de promoure l'educació i la consciència racial com una manera d'empoderar les persones i fomentar la igualtat. Entre els seus programes i iniciatives educatives poden destacar-se les següents:

- Escoles de llibertat: En resposta a la falta de representació de la història i la cultura afroamericana en el currículum educatiu convencional, es van establir «Escoles de Llibertat» en algunes comunitats. Aquestes

¹² LUTHER KING, M. 14 de novembre de 1966, The King Center, Black Power, http://kingencyclopedia.stanford.edu/encyclopedia/encyclopedia/enc_black_power/ (consultar: 1 de febrer del 2024).

¹³ ROYO HERRERA, A., «Todo el poder para el ghetto. The black panther party: entre la violencia y el servicio a la comunidad». Treball de Fi de Grau presentat a Universitat Jaume I. (2015).

¹⁴ VAN DEBURG, W. L., *The Black Power Movement and American Culture, 1965–1975: New Day in Babylon*, Chicago: The University of Chicago, 1993.

institucions oferien educació centrada en la història i la cultura negra, amb l'objectiu d'empoderar els estudiants en proporcionar-los una comprensió més profunda de la seva herència i lluita.¹⁵

- Grups de consciència negra: Dins de les universitats i comunitats, van sorgir grups de consciència negra que se centraven en l'educació i la consciència racial. Organitzaven xerrades, seminaris i activitats culturals que promovien el coneixement de la història i la lluita dels afroamericans, al mateix temps que fomentaven un sentit d'unitat i orgull racial.¹⁶
- Iniciatives de mentoria: El Black Power també va promoure programes de mentoria que aparellaven a joves afroamericans amb adults i líders de la comunitat. Aquestes relacions mentores proporcionaven orientació, suport i una educació més profunda sobre la història i la lluita dels afroamericans, contribuint a la construcció d'una identitat sòlida i a l'apoderament de la joventut.¹⁷

Aquestes iniciatives educatives i de consciència racial van exercir un paper crucial en la promoció de la igualtat i la dignitat racial en el context del moviment Black Power. Van ajudar a empoderar la comunitat negra en proporcionar les eines necessàries per a desafiar l'opressió sistèmica i construir una base sòlida per a la lluita contínua pels drets civils tant als Estats Units com en altres parts del planeta.

4. LA REIVINDICACIÓ ESTUDIANTIL MEXICANA I ELS JOCS OLÍMPICS DE 1968

Els Jocs Olímpics de Mèxic de 1968 es van dur a terme en un moment històric d'agitació política i social a tot el món. La selecció de Ciutat de Mèxic com a seu guanyadora, superant a Detroit i Lió, es va veure impulsada per raons polítiques, entre les quals destacaven les aliances entre països que havien sorgit durant la Guerra Freda i l'interès en què Amèrica Llatina fos l'amfitrió dels Jocs.¹⁸

¹⁵ HALE, J. N. *The Freedom Schools: Student Activists in the Mississippi Civil Rights Movement*, New York: Columbia University Press, 2016.

¹⁶ MORE, M. P. «The intellectual foundations of the Black Consciousness Movement», *Intellectual traditions in South Africa: Ideas, individuals and institutions*, 2014, pàg. 173-196.

¹⁷ JOSEPH, P. E. «The black power movement, democracy, and America in the king years», *The American Historical Review*, vol. 114, núm. 4 (2009), pàg. 1001-1016.

¹⁸ RODRÍGUEZ KURI, A. «Ganar la sede. La política internacional de los juegos olímpicos de 1968», *Historia mexicana*, vol. 64, núm. 1 (2014), pàg. 243-289.

En aquest context, Mèxic, com a país amfitrió, tenia l'oportunitat de mostrar el seu creixement econòmic i el seu incipient desenvolupament, però també estava immers en diferents tensions polítiques i socials, provinents en molts casos de les revolucions estudiantils d'Europa i Amèrica. El moviment global pels drets civils i les lluites per la igualtat i la justícia racial havien cobrat impuls, quedant reflectides àmpliament en l'ambient que va envoltar als Jocs.¹⁹

De fet, en l'estiu de 1968, un gran nombre d'estudiants va començar a mobilitzar-se de manera pacífica en oposició al règim autoritari que en aquells dies es trobava en el poder.²⁰ Amb el temps, aquestes demandes van guanyar suport, i el que inicialment involucrava només els estudiants es va expandir per a incloure mestres, metges i la població en general.²¹

No obstant això, la determinació del govern per mantenir el control, juntament amb el temor associat a la Guerra Freda i al comunisme, va portar a un augment en la brutalitat per part de les forces policials. A més, es va implicar a l'exèrcit en aquesta repressió. Tot això tenia un propòsit clar: sufocar les protestes a qualsevol preu durant els Jocs Olímpics, un esdeveniment que atrauria l'atenció de milions de persones i en el qual Mèxic seria el focus d'atenció a nivell mundial.²²

Les manifestacions estudiantils van arribar a un punt crític el 2 d'octubre de 1968, tan sols dues setmanes abans de l'inici dels Jocs Olímpics, amb el tràgic esdeveniment conegut com la matança de Tlatelolco, que va tenir lloc a la Plaça de les Tres Cultures, en el Conjunt Urbà Nonoalco Tlatelolco de Ciutat de Mèxic.²³ En aquest moment, el govern mexicà, liderat per Gustavo

¹⁹ ELÍAS, A. «'We Do Not Want Olympics, We Want Revolution': The Student Movement and the XIX Olympiad, July–October 1968», *Mexico City's Olympic Games: Citizenship and Nation Building, 1963–1968*. Soringer, 2021, pàg. 103–144.

²⁰ RODRÍGUEZ KURI, A. *Museo del universo.: Los juegos olímpicos y el movimiento estudiantil de 1968*, El Colegio de México AC, 2019.

²¹ LOPEZ ARRETICHE, L. (dir.), *El grito. Cine en línea*, UNAM, 2020. A <https://www.filmoteca.unam.mx/cine-en-linea/el-grito/>.

MARTÍNEZ, A. *Movimiento estudiantil 1968*, Cine en línea, UNAM, 2019. Mín 88. A <https://www.filmoteca.unam.mx/cine-en-linea/movimiento-estudiantil-1968/>.

²² MUSOTTI, S. i RODRÍGUEZ, S. E. B. «México 68: las olimpiadas de la protesta y la violencia», *Cuadernos de Aletheia*, núm. 3 (2019), pàg. 61–72. Disponible a: https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.9692/pr.9692.pdf

²³ MUSOTTI, S. i RODRÍGUEZ, S. E. B. «México 68: las olimpiadas de la protesta y la violencia», *Cuadernos de Aletheia*, núm. 3 (2019), pàg. 61–72. Disponible a: https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.9692/pr.9692.pdf

Díaz Ordaz i amb el suport d'agències com la CIA i el Pentàgon, va respondre amb violència policial i militar a la concentració pacífica d'uns 15.000 manifestants aproximadament. El diàleg sol·licitat pels estudiants mai no es va materialitzar; en el seu lloc, es van produir trets, ferits i morts.

Com a resultat d'aquests esdeveniments, després de 90 minuts d'intensos tirotejos i l'ús d'armament divers, les forces de seguretat del govern van procedir a rematar els ferits, se'ls van emportar i alguns van ser cremats o desaparèixer. Avui dia, a la Plaça de les Tres Cultures, s'erigeix una placa commemorativa en memòria de les víctimes. Aquesta placa resa de la següent manera:

¿Quién? ¿Quienes? Nadie. Al día siguiente nadie.

**La plaza amaneció barrida;
los periódicos dieron como noticia principal el estado del tiempo.**

**Y en la televisión, en la radio, en el cine
no hubo ningún cambio en el programa.**

Ningún anuncio intercalado.

**Ni un minuto de silencio en el banquete
(pues prosiguió el banquete).**

***Rosario Castellanos, Memorial de Tlatelolco.*
Plaza de las tres Culturas, 2 de octubre de 1993.**

Van ser, al final, més de 300 els estudiants i ciutadans que van perdre la vida, i molts més els ferits i detinguts, tot amb una fi: el desenvolupament de les Olimpíades sense disturbis. Tot es va ocultar i els Jocs Olímpics van començar al cap de pocs dies, sense nomenar els fets succeïts.

En aquesta tessitura, els atletes negres van resoldre les protestes racials i els sagnants successos a Tlatelolco. Descartaren boicotejar els Jocs de Mèxic, però no fer un gest reivindicatiu.²⁴ Avery Brundage, que entre el 1952 i el 1972 fou el president més conservador en la història del Comitè Olímpic Internacional (COI), sabia que a la Universitat de San José, a Califòrnia, hi havia atletes

²⁴ ABBIATI, L. A. «Las repercusiones de los movimientos sociales del año 68 dentro de los juegos olímpicos de México D. F.», *XII Jornadas Interescuelas/Departamentos de Historia. Departamento de Historia, Facultad de Humanidades y Centro Regional Universitario Bariloche*. Universidad Nacional del Comahue, San Carlos de Bariloche.

que escoltaven amb atenció les paraules del sociòleg Harry Edwards, fundador del Projecte Olímpic per als Drets Humans (OPHR). Per dissuadir-los, va enviar el mític Jesse Owens, l'heroi negre dels Jocs nazis de Berlín 36. Però Tommie Smith i John Carlos no li van fer cas. I el 16 d'octubre del 1968 van protagonitzar el que encara avui, cinquanta sis anys després, és recordat com un dels moments més icònics i l'acte més polític a la història dels Jocs Olímpics. El podi del Black Power amb la salutació de puny enlaire dels atletes afroamericans Tommie Smith i John Carlos. Tots dos competien en la prova dels 200 metres i van guanyar medalles en una carrera històrica. Smith es va emportar la medalla d'or, Carlos la de bronze i l'australià Peter Norman la de plata. En el rerefons, el que Smith i Carlos feien era donar visibilitat al Black Power.²⁵ Aquest gest s'unia a les manifestacions liderades per figures com Malcolm X, els Black Panthers i Martin Luther King i va tenir una audiència de milions d'espectadors. Al mateix temps, l'atleta australià Peter Norman exhibia una medalla del Projecte Olímpic en Defensa dels Drets Humans.

Durant la cerimònia de lliurament de medalles, mentre sonava l'himne nacional dels Estats Units, Smith i Carlos van abaixar el cap i van aixecar els seus punys enguantats en un gest de solidaritat amb la lluita pels drets civils i contra l'opressió racial al seu país. A més, Smith i Carlos portaven bufandes negres al coll per a simbolitzar la lluita contra el linxament, i Carlos va descordar la seva jaqueta per a denunciar l'explotació econòmica de la classe treballadora. Aquest acte simbòlic va ser una poderosa crida a la igualtat i la justícia, així com una crítica a la discriminació racial que persistia als Estats Units.

El Comitè Olímpic Internacional (COI) va condemnar la protesta i va sancionar Smith i Carlos, expulsant-los de la Vila Olímpica i retirant-los les seves medalles. La pressió pública i la condemna internacional no sols van portar al COI a revisar la seva posició, sinó que, amb el temps, el gest de Smith i Carlos va ser àmpliament reconegut com un acte valent que va contribuir a destacar les lluites per la justícia social a tot el món. Aquest moment històric es va convertir en un recordatori perdurable de la importància de la igualtat i la democràcia en l'esport i en la societat en general. A més, Peter Norman, l'atleta australià que va compartir el podi amb Smith i Carlos, va mostrar el seu suport al gest i també va ser objecte de crítiques en el seu propi país.

²⁵ BRASÓ, J. *El Black Power y los JJOO de México 1968. Imágenes para la memoria histórica*, Ed. Books on Demand GmbH, 2023.

La situació de Peter Norman no va millorar substancialment. Malgrat haver aconseguit la cinquena millor marca mundial, se li va negar la participació en els Jocs Olímpics de Munic en 1972. A més, 32 anys després, en la inauguració dels Jocs de Sídney en 2000, no va rebre una invitació, la qual cosa reflectia la persistent penalització del seu país. Sorprenentment, davant l'actitud d'Austràlia, els estatunidencs li van estendre una invitació per a unir-se a ells en l'esdeveniment.

Els gestos en favor de la llibertat van tenir un alt cost en les carreres esportives d'aquests atletes, marcant el punt i final de les seves trajectòries en l'esport. Va ser només dècades després que es va començar a reconèixer el seu mèrit. Tommie Smith i John Carlos van rebre una escultura en el seu honor a la Universitat Estatal de San José, Califòrnia, on van estudiar, però això va ocórrer en 2005. El cas de Peter Norman és encara més cridaner, ja que no va rebre homenatges fins a 2012, quan el parlament australià es va disculpar. No va ser fins a 2019 que es va erigir una escultura en el seu honor per a commemorar la seva destacada gesta.

Malgrat aquests tristos esdeveniments, els Jocs Olímpics de Mèxic de 1968, amb la salutació de puny enlaire de Smith i Carlos com a punt culminant, es mantenen com un capítol emblemàtic en la lluita per la igualtat i la democràcia en un moment de profunds canvis socials i polítics.²⁶ Aquest esdeveniment no sols va deixar una impressió duradora en la història olímpica, sinó que també va servir com un catalitzador per a reconsiderar el paper dels atletes en la promoció dels drets civils i la justícia a tot el món.

5. A TALL DE CONCLUSIONS

L'educació va exercir un paper fonamental en la promoció de la presa de consciència sobre les desigualtats racials i la injustícia social. A través de diferents programes educatius, a partir dels anys 70 es va exposar la història d'opressió i discriminació racial als Estats Units i en altres parts d'Amèrica. Tot destacant les lluites històriques per la igualtat i ressaltant la necessitat d'abordar les desigualtats sistèmiques.²⁷

²⁶ BREWSTER, K. «Implicaciones políticas y culturales de las Olimpiadas de México 1968», *Razón y palabra*, núm. 69 (2009). Disponible a: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=199520330043>

²⁷ JOSEPH, P. E. «Dashikis and democracy: Black studies, student activism, and the black power movement», *The Journal of African American History*, vol. 88, núm. 2, (2003), pàg. 182-203.

A través de les «Escoles de Llibertat» i els grups de consciència negra, els estudiants i les comunitats van aprendre sobre la rica història afroamericana i les lluites per la igualtat. Aquest coneixement va permetre als participants d'aquestes iniciatives comprendre millor les arrels de la discriminació racial i l'opressió, la qual cosa al seu torn va impulsar un sentit d'identitat i orgull racial. A més, aquests programes educatius els hi proporcionaven una comprensió més profunda de les qüestions polítiques i socials que enfrontaven, la qual cosa els encoratjava a lluitar per un canvi significatiu.

Però l'educació també es va convertir en una eina poderosa en la mobilització i la lluita pels drets civils i polítics. La conscienciació i el coneixement adquirits a través de l'educació van portar a una major participació en manifestacions, protestes i accions polítiques. Els moviments estudiantils, en particular, van exercir un paper crucial en aquesta lluita, especialment a través d'encoratjar els joves a inscriure's per a votar, a involucrar-se en organitzacions cíviques i a considerar postular-se per a càrrecs públics. A més, l'educació també va ser un mitjà eficaç per a informar la població sobre els seus drets civils i polítics, la qual cosa els va permetre defensar-se millor de la discriminació i l'opressió.

Però l'impacte a curt i llarg termini dels moviments juvenils de la dècada de 1960 a Amèrica no sols van afectar l'educació, sinó que també van deixar una marca indeleble en la societat i la política, influint en moviments posteriors i en la percepció de la igualtat i la democràcia.²⁸

En el curt termini, els moviments juvenils de la dècada de 1960 van provocar canvis significatius en la societat i la política. Es van promulgar lleis i polítiques clau que van abordar la discriminació racial i la desigualtat, com la Llei de Drets Civils de 1964 i la Llei de Dret a Vot de 1965 als Estats Units, lleis que tenien com a objectiu eliminar la segregació racial i garantir el dret al vot per a tots els ciutadans, sense importar la seva raça.

A llarg termini, però, els moviments juvenils de la dècada de 1960 van deixar un llegat profund en la societat i la política. Van inspirar moviments posteriors que van continuar la lluita per la igualtat i la justícia social.²⁹ Per exemple, el moviment feminista de la dècada de 1970 es va basar en gran manera en la lluita per la igualtat de gènere i l'equitat, i va adoptar moltes de les tàctiques i estratègies utilitzades pels moviments juvenils dels anys 60.

²⁸ GARCIA TAPIA, M. «México 68: El inicio de una tradición de lucha», *Revueltas. Revista Chilena de Historia Social Popular*, núm. 5 (2022), pàg. 43-56.

²⁹ ZOLOV, E. *Protest and counterculture in the 1968 student movement in Mexico*, Student Protest. Routledge, 2014, pàg. 70-84.

La lluita per la igualtat racial i la justícia social també va persistir en les dècades posteriors, donant lloc a moviments com el moviment *Black Lives Matter*, que s'ha centrat en la lluita contra la brutalitat policial i la discriminació racial.³⁰ Aquests moviments han continuat pressionant per reformes i canvis en la societat i la política.

A més, la percepció de la igualtat i la democràcia s'ha vist modelada per aquests moviments, que han portat a un major reconeixement de la importància de la igualtat racial en una societat democràtica i han generat debats sobre com abordar la discriminació i la desigualtat de manera efectiva. Reforçant la idea que la igualtat i la justícia són pilars fonamentals d'una democràcia forta i saludable. D'aquí que aquest recordatori de resistència i compromís amb la justícia ens esperoni a mantenir viva la flama de la igualtat, tot assegurant que el seu llegat continuï inspirant generacions esdevenidores en la cerca constant d'un món més equitatiu i humà.

³⁰ HARTMANN, D. «The politics of race and sport: Resistance and domination in the 1968 African American Olympic protest movement», *Ethnic and racial studies*, vol. 19, núm. 3 (1996), pàg. 548-566.